

ILMIY-AMALIY JURNAL

Impact Factor: 5.394

ISSN 2181-0958

DOI 10.26739/2181-0958

YURISPRUDENSIYA

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ | JURISPRUDENCE

3 JILD, 6 SON

2022

YURISPRUDENSIYA

3 ЖИЛД, 6 СОН

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

ТОМ 3, НОМЕР 6

JURISPRUDENCE

VOLUME 3, ISSUE 6

Bosh muharrir:
Главный редактор:
Chief Editor:

SALAEV NODIRBEK
Toshkent davlat yuridik universiteti
Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor,
yuridik fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

RUSTAMBEKOV ISLAMBEK
Toshkent davlat yuridik universiteti
O'quv ishlari bo'yicha prorektor,
yuridik fanlari doktori, professor

TAHRIRIY HAY'AT A'ZOLARI | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Mas'ul kotib | Ответственный секретарь | Responsible secretary:

NIYOZOVA SALOMAT
Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlari doktori

KARIMOV FARXOD

Siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori,
dotsent, A. Avloniy nomidagi malaka
oshirish instituti prorektori

BAZAROVA DILDORA

Toshkent davlat yuridik universiteti
Jinoyat-protsessual huquqi kafedrasini mudiri,
yuridik fanlari doktori, professor;

IMOMOV NURILLO

Toshkent davlat yuridik universiteti
Fuqarolik huquqi kafedrasini mudiri,
yuridik fanlari doktori, professor;

XAYRIYEV NODIRJON

O'zbekiston Respublikasi
Jamoat xavfsizligi universiteti
professori, yuridik fanlar doktori, doktori

NE'MATOV JURABEK

Toshkent davlat yuridik universiteti
Ma'muriy va moliya huquqi kafedrasini
dotsenti, yuridik fanlari doktori, dotsent.

ISMOILOV SHUXRATJON

Toshkent davlat yuridik universiteti
Mehnat huquqi kafedrasini mudiri,
yuridik fanlari doktori;

XABIBULLAYEV DAVLATJON

Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik
protsessual va iqtisodiy protsessual huquqi kafedrasini
mudiri, yuridik fanlari nomzodi, professor;

OCHILOV HASAN

Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi,
kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini
mudiri, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

GAFUROVA NOZIMAXON

Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro
huquq va inson huquqlari kafedrasini mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

IBROHIMOV JAMSHID

yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)

NARZIYEV OTABEK

Toshkent davlat yuridik universiteti
Xalqaro xususiy huquq kafedrasini mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

UZAKOVA GO'ZAL

Toshkent davlat yuridik universiteti
Ekologiya huquqi kafedrasini mudiri, yuridik
fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

MUSAYEV BEKZOD

Toshkent davlat yuridik universiteti
Konstitutsiyaviy huquq kafedrasini mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

MURATAYEV SERIKBEK

Toshkent davlat yuridik universiteti
Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini
mudiri, yuridik fanlari nomzodi;

KAMALOVA DILDORA

Toshkent davlat yuridik universiteti Sud, huquqni
muhofaza qiluvchi organlar va advokatura kafedrasini
mudiri, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori;

YUSUPOV SARDORBEK

Toshkent davlat yuridik universiteti
Ma'muriy va moliya huquqi kafedrasini
mudiri, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori;

XO'JAYEV SHOXJAXON

Toshkent davlat yuridik universiteti
Intellektual mulk huquqi kafedrasini mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori;

KURBANOV MA'RUF

Toshkent davlat yuridik universiteti
Kriminalistika va sud ekspertizasi kafedrasini
mudiri, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori;

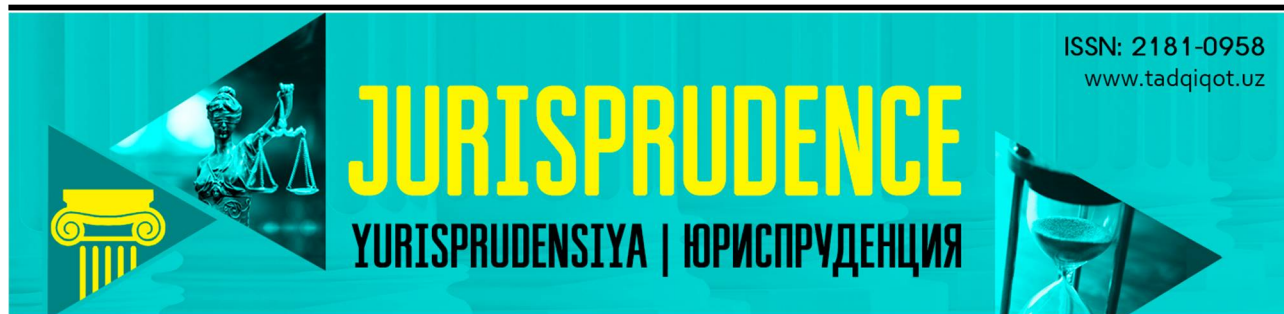
Page Maker | Верстка | Sahifalovchi: Xurshid Mirzaxmedov

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Мамажонов Шерзод Фарходович ЁШЛАР ТОМОНИДАН ЖИНОЯТ СОДИР ЭТИЛИШНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШДА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИАТЛАРИ.....	5
2. Олимов Бекмирза Тухтапулатович ЎЗГАЛАР МУЛКИНИ ТАЛОН-ТАРОЖ ҚИЛИШ Фирибгарлик жинояти, муаммолар, таклифлар.....	13
3. Марварид Муродовна Нарзиева ҚЎРИҚЛАШ БОЗОРИНИНГ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛАР.....	19
4. Urazbayev Davronbek Odilbekovich HUQUQ IJODKORLIGINI MUVOFIQLASHTIRISH VA HUQUQNI QO`LLASH AMALIYOTIDA ADLIYA ORGANLARINING ROLI.....	23
5. Мирзаев Рахматулла Ибадуллаевич СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	31
6. Ibodullaev Saidmuhammad Rahmatullaevich CRIMINAL PENALTIES (The analysis of the laws of foreign countries).....	37
7. Усманова Муборак Акмалджановна, Мадрахимова Гулжаҳон Рузимбой қизи ЙИЛЛИК ҲАҚ ТЎЛАНДИГАН МЕҲНАТ ТАЪТИЛЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	43
8. Эргашев Умид Араббой ўғли МАРКАЗИЙ ОСИЁДА ҚАШШОҚЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ: ЗАМОНАВИЙ ДУНЁДА АСОСИЙ МУАММОЛАР.....	50
9. Баратов Азим Шамсиевич ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ЁРДАМ КЎРСАТИШНИНГ ТАРИХИЙ БОСҚИЧЛАРИ.....	55
10. Маматкулов Камолиддин Галабаевич, Фарохиддинова Ойдиной Фахриддин қизи ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ЮРИДИК ХИЗМАТ ФАОЛИЯТИ ВА УНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	62
11. Matkarimova Sarbinaz Dauletbaevna ACCIDENT AT WORK: TYPES AND PROCEDURE FOR INVESTIGATION.....	68
12. Raximov Nodirbek Mutalliyevich O`ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHGA QARSHI KURASHISH TO`G`RISIDAGI QONUN HUIJATLARI.....	72
13. Utebaev Salamat Maksetbay ugli, Toqsanbaeva Ayjamal Mang`itbay qizi ISSUES OF LIBERALIZATION OF LEGISLATION ON OFFENSES IN THE CUSTOMS SPHERE.....	79
14. Кутлымуратов Ф.К. ЮРИДИК ШАХСЛАРНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШ ТУШУНЧАСИНИНГ НАЗАРИЙ ТАҲЛИЛИ.....	86

Баратов Азим Шамсиевич

Тошкент давлат юридик университети
Криминалистика ва суд экспертизаси
кафедраси мудири
baratovazim.75@gmail.com

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ЁРДАМ КЎРСАТИШНИНГ ТАРИХИЙ БОСҚИЧЛАРИ

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7482843>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада жиноий суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликнинг тарихий ва ҳозирги кун шакллари, ҳамкорликнинг ҳуқуқий асослари, жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш билан боғлиқ ҳуқуқий муносабатлар халқаро характердаги жиноятлар билан курашиш тўғрисида кўп томонлама халқаро Конвенциялар нормалари ёхуд ҳуқуқий ҳамкорлик тўғрисидаги махсус шартномалар, халқаро характердаги жиноятларни тартибга солувчи халқаро Конвенциялар ва жиноятчиларни тутиб бериш тўғрисидаги қоидалар баён қилинган.

Калит сўзлар: ҳуқуқий ёрдам, халқаро жиноят, халқаро ташкилот, Конвенция, халқаро шартнома, декларация.

Баратов Азим Шамсиевич

Заведующий кафедры Криминалистики
и судебной экспертизы
Ташкентского государственного
юридического университета
baratovazim.75@gmail.com

ИСТОРИЧЕСКИЕ ЭТАПЫ ОКАЗАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрены исторические и современные формы международного сотрудничества в сфере ведения уголовных судебных дел, правовые основы сотрудничества, правоотношения, связанные с оказанием юридической помощи по уголовным делам, нормы многосторонних международных конвенций о борьбе с преступлениями международного характера, или специальные соглашения о правовом сотрудничестве, международные преступления, международные конвенции, регулирующие и правила ареста преступников описаны.

Ключевые слова: юридическая помощь, международное преступление, международная организация, конвенция, международный договор, декларация.

Azim Baratov
Head of department
of Criminalistics and examination
of Tashkent state university of law
baratovazim.75@gmail.com

HISTORICAL STAGES IN INTERNATIONAL LEGAL ASSISTANCE

ANNOTATION

This article discusses the historical and modern forms of international cooperation in the field of criminal court cases, the legal basis for cooperation, legal relations related to the provision of legal assistance in criminal cases, the norms of multilateral international conventions on combating international crimes. or special agreements on legal cooperation, international crimes, international conventions governing and arrest rules for criminals are described.

Key words: legal assistance, international crime, international organization, convention, international treaty, declaration.

Халқаро жиноятчилик билан курашишнинг самарали тизмини яратиш мақсадида давлатлар ўзаро ҳамкорликнинг турли шакллари ва методлари ишлаб чиқиб, ҳамкорликдаги ҳаракатларнинг ҳуқуқий базасини доимий равишда такомиллаштириб бормоқда. Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятининг аъзоси сифатида бутун дунё жараёнида иштирок этмасдан туриб халқаро жиноятчилик билан фаол кураш олиб бора олмайди, чунки юзага келган криминогенн вазият ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлардан фуқороларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини химоя қилиш ва бошқа давлатлар билан ҳамкорликдаги ҳаракатлар тактикаси ва стратегиясига доимий равишда ўзгартиришлар талаб этиб туради. Ўзбекистон бир қатор халқаро конвенцияларга қўшилган бўлиб, уларнинг талабларини миллий қонунчиликка сингдирмоқда. Ҳозирда Ўзбекистонда жиноятчиликка қарши кураш борасида халқаро ва миллий ҳуқуқ билан ўзаро уйғунлаштирилган жиноятчиликка қарши кураш борасида ҳуқуқий механизмнинг пойдевори яратилганлигини тан олиш лозим. Аммо бу билан қаноатланиб бўлмайди. Халқаро жиноятчилик иллатининг мураккаблашиш суръатларига монанд чоралар кўрилиши давр тақозоси бўлиб турибди.

Шу билан бирга, бир нечта давлатларнинг манфаатларга алақадор жиноятларни фош этиш, турли мамлакатларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг ўзаро ҳамкорлик даражасини доимий равишда оширилишини талаб этади, ёки бу эса ҳамкорликдаги ҳаракатларнинг қонунчилик базасини, шакл, усул ва методларни такомиллаштирмасдан, фақат маълумот алмашинуви ва ёки жиноятчиларни қайтариб бериш билан чекланиб, амалга ошириб бўлмайди. Дастлабки тергов органлари чет эл мамлакатларининг анологик органлари билан ҳамкорлигининг процессуал масалалари долзарб аҳамият касб этмоқда, чунки жиноий ишлар бўйича тўлақонли тергов одатда уларнинг ҳамкорлигига боғлиқ. Уларнинг ҳуқуқий бошқаруви Ўзбекистон қонунчилик органлари фаолиятининг йўналишлардан биридир.

Ўзбекистонни мустақил давлат сифатида дунёдаги деярли барча ривожланган давлатлар тан олди ва дипломатик муносабатлар ўрнатди. Ўзбекистон халқаро майдонда дадил қадам ташламоқда. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) Бош Ассамблеясининг Хавфсизлик Кенгаши 1991 йил 29 январда Ўзбекистонни БМТ аъзолигига қабул қилишни тавсия этди. 1992 йил 2 мартда Ўзбекистон ҳозирги замонда дунёда энг нуфузли халқаро ташкилот – БМТга аъзоликка қабул қилинди.

Шунингдек жаҳондаги ривожланган мамлакатлар билан жиноий суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорлик муносабатларни ўрнатди.

Халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишнинг тарихий босқичларини шартли равишда икки гуруҳга бўлиш мумкин: 1) Ўзбекистонни мустақиллигига қадар; 2) Ўзбекистонни мустақилликка эришганидан сўнги даври.

Биринчи гуруҳ. Мустақилликка эришгунга қадар Ўзбекистон халқаро сиёсий, иқтисодий муносабатларда мустақил субъект сифатида қатнашмас эди. Совет ҳокимияти даврида нашр этилган адабиётларда собиқ социалистик республикаларнинг халқаро муносабатларда ҳуқуқ субъекти эканлиги ҳақида таъкидлаб ўтиларди. 1977 йилдаги Конституциясининг 80-моддасига биноан "Иттифоқдош республика чет давлат билан алоқа боғлашга, улар билан шартномалар тузишга ҳамда дипломатия ва консуллик вакилларни айирбошлашга, халқаро ташкилотлар фаолиятида иштирок этишга ҳақлидир" дейиларди. Биз биринчи гуруҳда халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишнинг тарихий босқичларига умумий жиҳатдан ёндашдик. Жиноятчилик ҳодисасининг бир давлат доирасидан чиқиб кетиш муаммоси қадимий илдизларга эга. Эрамиздан аввал ҳам айрим давлатлар жиноятчиларни ушлаб бериш тўғрисидаги иккитомонлама шартномалар тузганлар. Тарихий манбалардан маълум бўлишича, эрамиздан аввалги 13 асрнинг бошларида Миср фиръавни Рамзес ҳамда Хеттлар подшоси Хаттушил III ўртасида икки халқ муносабатларидаги ўзаро ҳурмат ва эҳтиром ҳукм сурунишини назарда тутиб, халқаро жиноятчиликка қарши курашдаги бир қатор моддаларни жумладан қочқин қулларни ушлаб беришни ҳам мустаҳкамлади [1, С.37]. Халқаро жиноятчилик ривожланиб бориб, мукаммаллашган сари халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишнинг ўз тарихий ривожланишида бир неча тараққий жараёнларни кечирди. Бу жараёнлар сирасига шартномавий нормалар ҳажмининг ўсиб бориши, янги институтларнинг вужудга келиши, халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишнинг таъсир кўрсатиш доираси кескин ошиши ва унинг демократлашуvidан иборат [2, С.14]. Халқаро жиноятчиликка қарши кураш борасида давлатлараро ҳамкорликни тартибга солувчи нормалар йиғиндиси бир институтга мужассамлаштирилиб, халқаро жиноят ҳуқуқи номини олди. Замоनावий халқаро жиноят ҳуқуқи – жиноятларнинг олдини олиш, жиноий ишлар бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдамни кўрсатишни ва жазо муқаррарлигини таъминлашга доир давлатлараро муносабатларни юридик жиҳатдан тартибга солувчи халқаро-ҳуқуқий нормалар мажмуидир.

Таъкидлаш лозимки, замоनावий халқаро жиноят ҳуқуқининг ривожланиши БМТ тузилиши ҳамда 1945 йилда гитлерчиларнинг жиноятлари юзасидан Трибунал таъсис этилиш пайтидан бошланди. Бироқ мазкур воқеаларга қадар бир қатор муҳим ҳужжатлар қабул қилинганлигини эътироф этиш жоиз. Маълумки, Миллатлар Лигаси доирасида халқаро низоларни тинч йўллар билан ҳал қилиш тўғрисидаги 1927 йилги Женева Баённомаси, Агрессив урушларни тақиқлаш тўғрисидаги 1927 йилги Декларация қабул қилинган. Мазкур халқаро ҳужжатлар асосида «Миллий сиёсат воситаси сифатида урушдан воз кечиш тўғрисида»ги Париж Пакти 1928 қабул қилинди. Бироқ, тегишли халқаро-ҳуқуқий санкцияловчи механизми билан таъминланган юридик нормаларнинг мажмуи ҳамда халқаро адлия органларининг вужудга келиши иккинчи жаҳон урушидан кейинги вақтга тўғри келади. Нюрнберг ва Токио трибуналлари низомлари инсоният тарихидаги илк халқаро жиноят ва жиноят процессуал кодекслари сифатида эътироф этилиб, халқаро жиноят ҳуқуқининг ҳатто асосий манбалар сирасига киритилган [3, С.28]. М.Д.Шаргородский томонидан ёзишича эса, «Трибунал низомларининг айрим нормалари оддий халқаро шартнома аҳамияти доирасидан чиқиб кетиб, барча мамлакатлар учун ҳуқуқ вазифасини ўтайди» [4, С.30].

БМТ ташкил этилиш пайтидан эътиборан халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишнинг ривожидан янги давр бошланиб, ушбу вақтдан бугунги кунга қадар халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш бирмунча такомиллашганлигини кўриш мумкин. Халқаро жиноятчиликка қарши кураш борасидаги давлатлар ҳамкорлигининг замоनावий механизмига эътибор берадиган бўлсак, эътироф этиш лозимки, Ривожланаётган давлатлар жиноятчилик билан курашдаги ҳамкорликнинг ҳуқуқий шакллари ривожлантириш ва такомиллаштиришда фаол иштирок этмоқда. Бу ҳамкорлик жараёнида давлатлар куйидаги вазифаларни ҳал қилади: а) бир қанча ёки барча давлатларга хавф туғдирувчи жиноятларни халқаро харак-тердаги жиноятлар сифатида туркумлашни маслаҳатлашиб олиш; б) халқаро характердаги жиноятларнинг олдини олиш ва тўхтатиб қўниш бўйича тадбирларни марказлаштириш; в) жиноятлар ва жиноятчилар

устидан ҳуқуқий судловни ўрнатиш; г) жазонинг муқаррарлигини таъминлаш; д) жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш зарур бўлган тақдирда жиноятчиларни топшириш.

Юқорида тилга олинган вазифалар халқаро ҳуқуқ воситалари билан ҳам, миллий ҳуқуқий воситалар билан ҳам амалга оширилади. Бунда давлатларнинг суверен ҳуқуқлари дахлсиз бўлиб қолаверади. Чунки жиноятчиликка қарши курашнинг асосий муаммолари ҳар бир давлатнинг ички ҳуқуқий доирасига тааллуқлидир.

Жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш билан боғлиқ ҳуқуқий муносабатлар халқаро характердаги жиноятлар билан курашиш тўғрисида кўп томонлама халқаро Конвенциялар нормалари ёхуд ҳуқуқий ҳамкорлик тўғрисидаги махсус шартномалар орқали бошқарилади. Ривожланган мамлакатлар ва баъзи бошқа давлатлар ўртасидаги фуқаролик, оила ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги икки томонлама шартномалар тузилганлиги алоҳида аҳамиятга эга. Бундай шартномаларнинг дастлабки гуруҳи 50-йилларнинг охирларига тааллуқлидир.

Халқаро характердаги жиноятларни тартибга солувчи халқаро Конвенцияларга куйидагиларни кўрсатиш мумкин:

- халқаро ҳимоядан фойдаланувчи шахсларга дахлсизлик; "Халқаро ҳимоядан фойдаланувчи шахслар, шу жумладан, дипломатик агентларга қарши жиноятларнинг олдини олиш ва жиноятчиларни жазолаш тўғрисида"ги 1970 йилги Конвенция (1977 йили кучга кирган); 1970 йилги "Ҳаво кемаларини қонунга зид равишда эгаллашга қарши курашиш тўғрисида"ги Гаага Конвенцияси; "Фуқаро ҳаво кемаси хавфсизлигини таъминлаш тўғрисида"ги 1971 йилги Монреаль Конвенцияси; "Денгизда қароқчиликнинг олдини олиш тўғрисида"ги, 1958 йилги "Очиқ денгиз тўғрисидаги Конвенция; - денгизни зарарли чиқиндилар билан ифлослантирмаслик тўғрисида"ги 1958 ва 1982 йилги "Очиқ денгиз тўғрисида"ги Конвенция; - 1972 йилги "Денгизни чиқитлар ва бошқа захар-ди чиқиндилар билан ифлослантиришнинг олдини олиш бўйича" Конвенция; - "Ядро материалларини қонунга зид равишда қўлга киритиш ва ундан фойдаланиш тўғрисида"ги Конвенция (имзолаш учун 1980 йил 3 мартда очиқ деб эълон қилинган); "Наркотик ва руҳий касалликлар келтириб чиқарувчи моддалар билан қонунга зид операциялар тўғрисида"ги 1961 йилги "Наркотик воситалар тўғрисида"ги ягона Конвенция; 1961 йил Конвенциясига тузатишлар тўғрисидаги 1972 йил қарори, Психотроп моддалар моддалар тўғрисида 1971 йилги Конвенция; пул белгиларини қалбакилаштириш тўғрисидаги 1929 йилги пул белгиларини қалбакилаштиришга қарши кураш тўғрисидаги халқаро Конвенция; Гиёҳванлик воситалари ва психотроп моддаларнинг ноқонуний айланишига қарши кураш тўғрисидаги Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг 1988 йилги Конвенцияси ҳисобланади; "Қулчилик ва қул савдосининг бошқа формалари тўғрисидаги 1929 йилги қулчиликка тааллуқли Конвенция, унга 1953 йили ўзгартиришлар киритилган; - қулчиликни, қул савдосини ва шунга ўхшаш институт ва одатларни бекор қилиш тўғрисидаги 1958 йилги қўшимча Конвенция; "Инсон устидан савдо қилишга ва учинчи шахслар томонидан фоҳишабозликдан фойдаланишга қарши кураш тўғрисида"ги 1950 йилги Конвенция.

Иккинчи гуруҳ. Ўзбекистонни мустақилликка эришганидан сўнги 1991 йилдан ҳозирги кунга қадар бўлган даврни ўз ичига олади.

Ҳозир Ўзбекистон дунёдаги 120 зиёд давлат расмий дипломатик муносабатлар ўрнатган, 165 давлат Ўзбекистонни тан олган, Тошкентда 35 дан ортиқ мамлакатнинг расмий дипломати элчихоналари фаолият кўрсатиб турибди.

Ўзбекистон Республикаси Украина, Франция, Грузия, Саудия Арабистони, Туркия Жумҳурияси, Россия Федерацияси, Словакия Республикаси, Латвия Республикаси, Литва Республикаси, Туркменистон, Қирғизистон Республикаси, Қозоғистон Республикаси, Чехия Республикаси ва бошқа кўп давлатлар билан дўстлик, ҳамкорлик ва ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисида шартномалар тузди. 1993 йил 22 январда Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги (МДҲ) оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва фуқаролик, ҳуқуқий

муносабатлар тўғрисида Конвенция қабул қилди. Ушбу Конвенцияни Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши 1993 йил 6 майда ратификация қилди. 2003 йил 24 ноябрда София шаҳрида Ўзбекистон Республикаси ва Болгария Республикаси ўртасида жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш ҳақида шартнома имзоланди. 2002 йил 18 январ куни Ўзбекистон Республикаси ва Чехия Республикаси ўртасида фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ҳамда ҳуқуқий муносабатлар тўғрисидаги шартнома имзоланди. 2000 йил 5 май куни Ўзбекистон Республикаси ва Ҳиндистон Республикаси ўртасида жиноят ишлари бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдам тўғрисидаги шартнома имзоланди. 1994 йил 23 июн куни Ўзбекистон Республикаси ва Туркия Жумҳурияти ўртасида жиноят ишлари бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдам тўғрисидаги шартнома имзоланди

Юқоридаги конвенция ва шартномалар Ўзбекистон томонидан хорижда бўлган гувоҳ, жабрланувчи, эксперт, уларнинг вакиллари етиб келишлари учун йўл ва кундалик харажатларни ҳал этиш, шахсларни ушлаб бериш ва процессуал ҳаракатларни амалга ошириш тартибларини белгилаб беради.

Шартномаларда жиноятчиларни тутиб бериш тўғрисидаги қоидалар таърифланади. Уларга шартлашувчи: иккала томон қонунчилигига биноан жиноят ҳисобланган ва шундай жиноят учун бир йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш ёки янада оғирроқ жазо (айрим шартномаларда: бир йилдан кам бўлмаган муддатга) кўзда тутилади.

Жиноятчиларни тутиб бериш мумкин бўлмаган ҳолатлар: а) тутиб бериш талаб қилинаётган шахс сўралаётган томон фуқароси ҳисобланса; б) жиноят сўралаётган давлат ҳудудида содир қилинган бўлса; в) жиноий иш сўраётган давлат қонунчилигига биноан қўзғатилиши мумкин бўлмаса, ёки муддатини ўтганлиги ёхуд бошқа асослар бўйича ҳукмнинг ижро этилиши мумкин бўлмаса; г) жиноят қилган шахсга нисбатан сўралаётган давлат органи олдироқ ҳукм чиқарган ёки иш юзасидан текширувини тўхтатган бўлса; д) жиноят ҳар иккала давлат қонунчилиги бўйича хусусий айблов тартибида кўриб чиқилаётган бўлса, ҳам белгиланади [5, С.65].

Ҳуқуқий ёрдам тўғрисидаги барча шартномалар учун умумий бўлган ўз фуқароларни топширмаслик қоидаси кўпчилик давлатларнинг фуқаролиги тўғрисидаги қонунда аниқ қайд этилган.

Халқаро характердаги жиноятларга қарши кураш тўғрисидаги кўп томонлама Конвенцияларда жиноятчиларни тутиб бериш тўғрисидаги талаб билан мурожаат қилинган давлатга юридик мажбурият сифатида қаралмайди. Бироқ Конвенцияларнинг иштирокчилари бўлган давлатлар халқаро характердаги жиноятларни ўзлари ўртасида тузилаётган жиноятчиларни тутиб беришни келтириб чиқарувчи жиноятлар сифатида жиноятчиларни тутиб бериш тўғрисида ўзларига мажбурият олганликларини ифодалаганлар. Ҳатто, давлатлар ўр-тасида жиноятчиларни тутиб бериш тўғрисидаги махсус шартнома бўлмаган тақдирда ҳам бу кўп томонлама Конвенцияларнинг ҳар бири давлатлар томонидан шундай жиноят қилган шахсларни тутиб бериш учун юридик асос сифатида кўриб чиқилиши мумкин [6, С.151]. Халқаро характердаги жиноятлар тўғрисидаги икки томонлама шартномаларда бундан ҳам кескинроқ йўл-йўриқлар белгиланиши мумкин.

Жиноий иш юритиш соҳасидаги халқаро ҳамкорликни, халқаро битим, ўзаро ёрдам принципи ва миллий жиноят процессуал қонунчилик асосида амалга ошириладиган [7, С.291].

Юқоридагилардан келиб чиқиб, жиноий суд ишлари юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликни тартибга солувчи меъёрий ҳуқуқий ҳужжатлар таснифи қўйидаги тарзда намён этилиши мумкин:

1. Халқаро даражани ташкил этувчи:
 - а) давлатлараро кўп томонлама битимлар:
пактлар, конвенциялар, келишувлар;

б) жиноятчилик билан курашишда ўзаро ҳамкорликка алоқадор, ҳукуматлараро битимлар (икки томонлама ва кўп томонлама);

в) Ўзбекистон ҳукумати томонидан тузилган муассасалараро ҳаракатдаги битимлар (кўп томонлама ва иккитомонлама)

г) халқаро ҳуқуқнинг ёзилмаган меъёрлари (одатлари) (халқаро одоб, ўзаро ёрдам ва бошқалар);

2. Давлат ичидаги даражани ташкил этади:

а) жиноят ишлари бўйича халқаро ҳамкорлик соҳасида ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари фаолиятини тартибга солувчи, Конституциясвий қонунлар, қонунлар;

б) қонуности меъёрий ҳуқуқий актлар: Ўзбекистон Республикаси президентининг Фармонлари, ҳукумат қарорлари: қарорлар, кўрсатмалар, буйруқлар, хатлар кўринишдаги шунга мувофиқ муассасалар томонидан чиқарилган жиноят ишлари бўйича халқаро ҳамкорлик соҳасида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари фаолиятини тартибга солувчи алоҳида идоравий ҳуқуқий меъёрий актлар.

3. жиний суд иш юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликни амалга оширишда ўзаро ёрдам принципи тушунчасига таъриф берилган, у алоҳида процессуал ҳаракатларни амалга оширишда юридик кучи, асоси, шакли ва таркиби бўйича Ўзбекистоннинг ваколатли органни хорижий давлатларнинг ваколатли органларига берган суровларида намоён бўлади. Юқоридаги фикрни инобатга олиб Ўзбекистон Республикаси ЖПК 592-1-янги модда “Ўзаро ёрдам принципи” билан тўлдирилиши таклиф этилган.

4. Ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш масалалари бўйича давлатлар ҳамкорлиги қўйидаги йўллар билан амага оширилиши: ваколатни топшириш, жиноят ишини ҳамкорликда тергов қилиш (сўровни амалга оширишда хорижий давлат вакилини иштироки ёки ҳамкорликда тергов-тезкор гуруҳларини тузиш), юқоридагиларни инобатга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси ЖПКга икки ёки ундан ортиқ давлатлар ҳудудида содир этилган жиноятларни тергов қилиш мақсадида ҳамкорликда тергов-тезкор гуруҳини тузиш ва фаолият олиб бориш тартибини белгиловчи модда киритилиши таклиф этилади.

5. Бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси жиноят-процессуал қонунчилиги жиноят ишлари бўйича халқаро ҳамкорликни баъзи субъектлари фаолиятини етарли даражада қамраб олмаган. Шундан келиб чиқиб, Ўзбекистоннинг кўпгина халқаро битимларида Ўзбекистон ҳудудида процессуал ҳаракатларни амалга оширишда хорижий давлат вакилларини иштирок этиши мумкинлиги ҳақида меъёлар мавжуд. Ўзбекистон ЖПКда ҳуқуқий ёрдам ҳақидаги сўровни бажаришда хорижий давлат вакилларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари ва процессуал ҳаракатларни содир этишда уларни иштирокини расмийлаштириш тартиби кўрсатилмаган. Баён этилганларга боғлиқ ҳолда Ўзбекистон Республикаси ЖПКда янги “Хорижий давлат вакили” деган модда билан тўлдириш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

6. Айрим конвенцияларга мувофиқ жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш ҳақидаги топшириқлар сўров олувчи давлатнинг қонунчилигида назарда тутилган муддатларда амалга оширилиши белгиланган. Ўзбекистон ЖПКда бу муддат белгиланмаган. Амалиёт ходимларни сўрови шуни кўрсатадики, 80% ҳолатларда улар томонидан халқаро топшириқларни бажариш мудати сўралаётган ёрдамнинг ҳажмига боғлиқ ҳолда ўрта ҳисобда 10 кундан 30 кунгача вақтни ташкил этади. Бизнинг фикримизча ҳам жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатишда сўровларни бажариш муддатларини аниқ белгиланиши жиноят ишларини тергов қилиш муддатларига ва уларнинг сифатига шубҳасиз ижобий аксини топади. Шундай экан Ўзбекистон Республикаси ЖПКда суровни бажариш муддати аниқ белгиланиши таклиф этилади.

7. Жиний ишлар бўйича халқаро ҳамкорлик субъектларини қуйидагича таснифлашни таклиф этади: халқаро ҳамкорлик субъектларининг таснифи қўйидаги икки гуруҳни ўз ичига олади:

- жиний ишлар бўйича халқаро ҳамкорликни амалга оширишга ваколатли субъектлар (жиний ишлар бўйича халқаро ҳамкорликни амалга оширувчи субъектлар, жиний ишлар бўйича халқаро ҳамкорликни амалга оширишга ёрдам берувчи субъектлар);

- жиноий ишлар бўйича халқаро ҳамкорликни амалга оширишда иштирок этувчи субъектлар (жиноий ишлар бўйича халқаро ҳамкорликни амалга оширишда иштирок этиш ҳуқуқига эга субъектлар, жиноий ишлар бўйича халқаро ҳамкорликни амалга оширишда иштирок этишга жалб қилиниши мумкин бўлган субъектлар,).

Шундай қилиб, халқаро жиноят ҳуқуқи давлатлараро муносабатларда вужудга келаётган энг хатарли таҳдидлардан бири - халқаро жиноятчиликка қарши кураш масалаларини халқаро-ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиб, ўзининг тарихий ривожда бир неча босқичларини босиб ўтди. Замонавий халқаро жиноят ҳуқуқи БМТ таъсис этилишидан эътиборан ривожланиб бориб, халқаро жиноятчиликка барҳам бериш борасидаги бир қатор йўналишларни жумладан халқаро ҳуқуқбузарликларни содир этган шахслар учун жазо муқаррарлиги таъминлаш, халқаро жиноятчиликка қарши кураш борасида ягона халқаро-ҳуқуқий стандартларни белгилаш, ҳуқуқий ёрдамни ўрнатиш ва ривожлантириш каби масалаларни тартибга солишга қаратилган.

Айниқса судлар, прокурорлар, терговчилар ва суриштирув органларининг хорижий давлатлар ваколатли органлари билан ўзаро ҳамкорлиги такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят процессуал кодексига ўзгартиш ва қўшимча киритиш тўғрисидаги қонунни қабул қилиниши жиноий суд ишларини юритиш соҳасидаги халқаро ҳамкорликни янада ривожлантириш учун хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар руйхати

1. Международное публичное право.-М.: Проспект, 1999.-С.37.
2. Грабарь ВЭ. Матералы к истории литературы международного права в России (1614-1917).-М.: Издательство Академии наук СССР,1958; .-С.19
3. Ромашкин П.С. К вопросу о понятиях и источниках международного права.// Советское государство и право.1948.№3.-С.28.
4. Шаргородский М.Д. Некоторые вопросы международного уголовного права.// Советское государство и право.1947.№3.-С.30.
5. Мазаева Н.Н. Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства Российской Федерации в стадии предварительного расследования. Дисс...докт. юрид.наук.-М.:2004.С.65.
6. Каримов, Б. (2020). Научно-теоретические вопросы категории цифровых доказательств. Review of law sciences, 5(Спецвыпуск), 151.
7. Топилдиева, Д. (2022). Проблемы расследования киберпреступлений. Общество и инновации, 2(11/S), 293.

ISSN 2181-0958

Doi Journal 10.26739/2181-0958

YURISPRUDENSIYA

3 ЖИЛД, 6 СОН

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

ТОМ 3, НОМЕР 6

JURISPRUDENCE

VOLUME 3, ISSUE 6

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000